

ESKİŞEHİR İLİ SEYİTGAZİ İLÇESİ YAZIDERE KÖYÜNDEKİ ESKİ KALENDERİ ZAVİYESİ: ÜRYAN BABA MANZUMESİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Önder Aydın^{1*}, Erhan Akça², Bora Tubay³

¹ Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 06570 Maltepe Ankara
^{2,3} Güzey Mimarlık Ltd. Şti. Cinnah Caddesi 72/14 Çankaya Ankara

Özet

Eskişehir İli Seyitgazi İlçesi, Alevi-Bektaşî Kültürünün önemli merkezlerinden biridir. Yöre, Seyyid Battal Gazi, Sücaeddin Veli ve Üryan Baba gibi kült kimliklerin etrafında gelişen Kalenderi inancının, bir yaşam biçimine dönüşmesine ve buna bağlı kurumların ortaya çıkışına mekân oluşturmuştur. Seyyid Battal Gazi dergâhının öncülüğündeki inanç kurumlarından biri olan Üryan Baba Zaviyesinin kurulduğu alan, günümüzde Seyitgazi'nin Yazidere Köyü yerleşim sınırları içindedir. Çalışmada, ilk önce Üryan Baba Manzumesine ait yapıların mimari nitelikleri tariflendikten sonra; söz konusu eserlerle ilgili elde edilen bulgular, dönemin diğer yapılarıyla birlikte karşılaştırmalı bir yöntemle değerlendirilerek, elde edilen veriler ışığında, mimari eserlerin özgün nitelikleriyle ilgili saptamalarda bulunulmuştur. İnşa edildiği 16. yüzyıldan günümüze kuruluş işlevini yitirmiş olarak gelen, ön odalı türbe ve imareten oluşan küçük manzume, döneminin klasik özelliklerinin yanı sıra bölgesel niteliklere de sahip ilginç bir örnektir. Ayrıca, 19. yüzyılda yenilenen türbenin iç mekân süslemeleri, Batı etkisi altındaki Geç Osmanlı kalemî sanatının tipik özelliklerini göstermesi nedeniyle önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Mimarisi, Üryan Baba, Zaviye, Türbe, İmaret, Kalenderilik

THE OLD KALENDERI ZAVİYE IN ESKİŞEHİR SEYİTGAZİ DISTRICT YAZIDERE VILLAGE: ASSESSMENTS FOR URYAN BABA BUILDING COMPLEX

Abstract

Eskişehir Seyitgazi district is one of the important centers of Alevi-Bektasi culture. The territory has been the place for Kalenderi belief which was shaped around cult identities such as Seyyid Battal Gazi, Sücaeddin Veli and Üryan Baba to be transformed in to a life-style and resulted in the emergence of institutions related to this situation. The establishment site of Uryan Baba Zaviye (dervish lodge) that is one of the religious institutions under the leadership of Seyyid Battal Gazi Dergah is within the residential area of Seyitgazi Yazidere Village. In the study, first of all architectural features of structure that belong to Uryan Baba Building Complex were identified; then findings about the mentioned monuments were evaluated with a comparative method together with the other structures of the era and distinctive features of the architectural were determined in the light of data acquired. The small building complex (manzume) which is composed of pre-roomed tomb and alms house (imaret) has reached today losing its function of establishment since 16th century and serves as an interesting example for both classical and regional features of the era. In addition to this, interior decoration of the tomb which was renovated in the 19th century is important for displaying typical features of Late Ottoman hand-carve art under the influence of West.

Keywords: Ottoman Architecture, Uryan Baba, Zaviye, Tomb, Imaret, Kalenderi

* E-posta: oaydin@gazi.edu.tr

1. Giriş

Bu çalışma, Alevi-Bektaşî Kültürünün önemli merkezlerinden biri olan Eskişehir'in Seyitgazi ilçesi yakınlarındaki Üryan Baba Manzumesini mercek altına almıştır¹. Çalışmada, zaviye işleviyle kurulan Manzumenin², öncelikle özgün mimari nitelikleri tespit edilmiş, ardından yapıların mimarlık ve sanat tarihi açısından önemi, dönemin Klasik Osmanlı Mimarisi ve yörenin eserleriyle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Alevi-Bektaşî kültürünün gelişiminde önemli bir yere sahip olan Eskişehir ili ve çevresi, Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri eski ritüellerin, İslamiyet'le kaynaştırılarak yaşatılması sürecine, dergâh-zaviyeleri ile mekân oluşturmuştur [1, 2]. Özellikle Seyitgazi yöresi, 13.yy'ın ortalarında patlak veren Babai İsyasının ardından, çok sayıda Dede-Baba'nın müritleriyle birlikte yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Yöre, Sultan Orhan Gazi döneminde bilinçle, bir tımar merkezi olarak belirlenmiş ve bölgede oluşan örgütlü yapının devamına izin verilmiştir [3, 4]. Daha sonraki dönemlerde Seyitgazi'nin, Anadolu Kalenderiliğinin³ merkezi olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nda varlığını sürdürerek günümüze geldiği görülmektedir. Yöredeki Seyyid Battal Gazi ve Şeyh Sücaeddin Dergâhlarının yanında oldukça mütevazı kalan Üryan Baba Zaviyesi; Seyitgazi'nin eskiden Üryan Köyü olarak bilinen, bugün ilçeyi Ankara'ya bağlayan karayolunun 7. kilometresindeki Yazıdere köyünde kurulmuştur.

Araştırmanın konusu olan, manzumeye ismini veren Üryan Baba, 15.yy'da yaşamış, Anadolu ve Balkanlarda Aleviliğin yayılmasında, Timurtaş Paşa'nın himayesinde Şeyh Süca ile birlikte önemli görevler üstlenen bir kişiliktir [5]. Ancak Üryan Baba ile ilgili fazla bir bilgi de bulunmamaktadır. Bununla birlikte, manzumenin isminin Üryan Baba ve Yazıdere köyünün eski adının Üryan olması üzerine düşünüldüğünde, bir takım ipuçlarının ortaya çıktığı görülmektedir: Baba ünvanı, etrafında yaşayan müritlerin, dinsel, siyasi ve sosyal önderi konumundaki Türkmen şeyhlerine verilir. Üryanlık ise Kalenderi inancının temel prensiplerinden biridir. *Çıplak gelinen dünyadan çıplak gitme* söylemi Kalenderi inancında önemli bir yer tutar. Kalenderi Babaları, getirdikleri Orta Asya geleneğinde de olduğu üzere, yarı *üryan* giyinmişlerdir [6, 7]. Bu durumda Türbenin bulunduğu köyün, bir Türkmen şeyhi etrafında kurulan zaviyenin parçası olduğunu düşünmek ve geçmişte buranın Kalenderi merkezlerinden biri olduğunu söylemek olanaklıdır [6].

¹ Makale çalışması, Dr. Önder AYDIN'ın danışmanlığında, Güzey Mimarlık A.Ş. tarafından gerçekleştirilen, Eskişehir İli Seyitgazi İlçesi Yazıdere Köyünde bulunan tescilli Üryan Baba Türbesinin Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projeleri kapsamında elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır. Ayrıca makalede, Proje çalışmasına bağlı olarak KUDEB'e (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Müdürlüğü) hazırlatılan, Ocak 2012 tarihli Malzeme Analiz Raporundan, kaynak gösterilerek alıntılar yapılmıştır.

Üryan Baba Manzumesi ile ilgili bazı bilgiler, çeşitli yayınlarda yer bulmuştur. Manzume ile ilgili rastlanılan ilk çalışma Alman araştırmacı Karl Wulzinger'in [3] doktora tezidir. Tez, özellikle Seyyid Gazi Külliyesi üzerinde yoğunlaşmış ve Üryan Baba Zaviyesine de belli bir oranda yer vermiştir. Bununla birlikte, manzumenin 20yy. başındaki halini çizim ve fotoğraflarla birlikte aktarması açısından çok önemli bir çalışmadır. Kasım İnce'nin [9] Eskişehir yöresindeki yapıları kataloglayan yüksek lisans tezi, kapsamı gereği Üryan Baba Türbe ve İmaretine sınırlı ölçüde değinebilmiştir. Aynı şekilde, Erol Altınsapan ve Canan Parla'nın yazdıkları Eskişehir Selçuklu ve Osmanlı Yapıları I [10] ve Eskişehir Zaviye ve Türbeleri [11] kitaplarında, yapılar tasvir boyutuyla ele alınmıştır. Bu makalenin yayına hazırlandığı dönemde basılan, Erol Altınsapan, Yağmur Say ve Ali Gerengi'nin [12] makale çalışmasında, konu daha detaylı bir biçimde değerlendirilmiştir. Makalede özellikle, Kalenderilik ve Alevi-Bektaşî Kültürü bağlamındaki aktarımlar, Üryan Baba Kült kimliği üzerine verilen bilgiler ile türbenin planının dönem mimarlığının Klasik ve yerel koşulları içinde değerlendirilmesi önemlidir. Ancak, makale Mimarlık ve Sanat Tarihi açısından bazı değerlendirme eksiklikleri ile yapıların özgün niteliklerine dair doğruluğu tartışılabilir bilgileri de içermektedir. Manzumenin etrafında yer alan ve özgün halinde kullanıldığı düşünülen devşirme sütun elemanlarına yer verilmemesi, türbenin 19.yy da işlenen kalemişlerinin dönem ve üslup analizinin yapılmaması, türbenin gövde duvarlarının tuğla ile inşa edildiğinin iddia edilmesi, türbenin kubbe örtüsünün kurşun olduğunun ifade edilmesi, bunlardan başlıcalarıdır. Ancak en ciddi sorun, Wulzinger'in doktora tezine yapılan atıflardadır. Bununla ilgili hususlara, makale içinde yeri gelince değinilecektir.

² Çalışmada, Üryan Baba yapı grubu tariflenirken, oluşturulmasına etken olan işlev düşünülerek zaviye terimi kullanılmıştır. Zaviyeler kırsalda kurulan küçük tekkelerdir. Ancak kuruluş işlevini devam ettiremeyen yapı grubunun mimari tanımında; küçük bir yapı grubu olması ve yapıların birbirlerinden farklı mimari nitelikler ortaya koyması nedeniyle manzume terimi tercih edilmiştir.

³ Kalenderilik, kökeni Orta Asya Şamanlığına giden, bunun içinde İslam'ı yorumlayan, söz konusu yorumda Anadolu motiflerini barındıran, Alevi inanç kültürünün önemli kollarından biridir. Tanrıya aşk ve cezbeyle ulaşılacağını düşünen, dünyevi olan herşeyden el etek çeken, örf, adetlerle toplumun oluşturduğu kurallar silsilesine, hatta bazen din adına ortaya konan kurallara karşı çıkan, aykırılığını yaşam biçimi veya kılık kıyafetiyle destekleyen bir duruşa sahiptir [29, 6, 7].

2. Yapıların Tanımı

2.1. Üryan Baba Türbesi – Ana Mekân

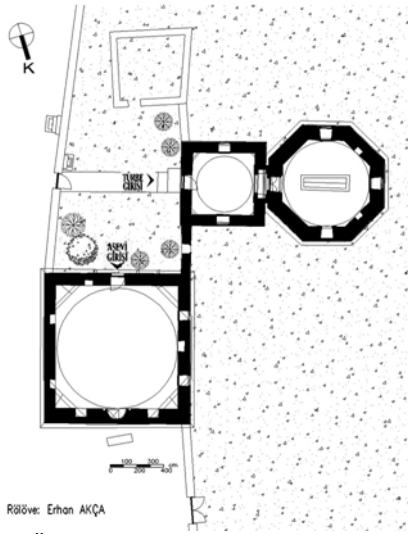
Yazıdere Köyü yerleşiminin batısındaki mezarlığa bitişik olan manzume, türbe ve imareten oluşmaktadır. Bunlardan manzumenin batısında yer alan Üryan Baba Türbesi ise, sekizgen planlı ana mekân ve buna aynı dönem içinde eklenen önoda olmak üzere, iki ayrı birimden meydana gelmektedir (Şekil 1-5). Ana mekânın beden duvarları; dışta kireç taşından imal edilen kesme taşla, iç yüzeylerde ise moloz taş üzeri sıvanarak inşa edilmiştir. Dışta sekizgen ana gövdenin Klasik silmelerle sonlandığı ve yine silmelerle çerçeveleşen içe çekilerek panolar oluşturulduğu göze çarpar; bu panoların üç tanesinin üzerinde pencereler yer almaktadır. Söz konusu pencerelerin boşlukları dikdörtgen olmakla birlikte, üzerlerinde sivri kemerler bulunur. Güney ve batı yönünde, dikdörtgen boşluğun etrafını saran söveler ve kemer boşluk duvarı mermer ile imal edilmiştir. Güney duvarındaki sivri kemer almaşık olarak, mermer ve kireçtaşlarının geçmeli örülmesiyle oluşturulmuş; mermerin kullanılmadığı batı yönündeki ise almaşıklık kireçtaşındaki renk farklarından yararlanılarak sağlanmıştır. Kuzey duvarındaki pencere ise değişim geçirmiş ve moloz taşla doldurularak kapatılmıştır. Ayrıca kubbenin kasnak duvarında üç yönde yuvarlak pencereler bulunmaktadır. Kuzey yönündeki kasnak duvarı, pencere boşluğu bırakılmaksızın sağır olarak inşa edilmiştir. Önoda ile ana mekân arasındaki geçişi sağlayan kapı, nişle içe çekilmiş; kapı boşluğunun yanındaki söveler ve üzerindeki basık kemer mermerden yapılmıştır. Kemerin hemen üzerinde yine mermer bir kartuşun içinde boyanarak yazıları okunamaz hale getirilmiş bir kitabe yer alır. Önoda ile ana mekân arasındaki geçiş bölümünde, kuzey-güney doğrultusunda karşılıklı iki adet niş vardır. Bu nişlerin üzerinde mermerle imal edilmiş, kapının üzerindeki nişin başlangıcında yer alan kemerle biçimsel benzerlik taşıyan, basık kemer formunda elemanlar bulunmaktadır (Şekil 6). Ana mekânın iç kısmında, sekizgen plandan yuvarlak bir kasnağa mukarnaslarla geçilmektedir. Yüksek bir biçimde inşa edilmiş kasnak, dışta onaltıgen forma sahiptir. Merkezi mekânın üzerini ise yarım küre bir kubbe örtmektedir. Zemini yakın dönemde tuğla ile kaplanmış olan türbenin ana mekânın ortasında bir sanduka yer alır. Yine 70'li yıllardaki restorasyon uygulamasında, türbenin kubbeleri, galvanik özellikler taşımayan, dolayısıyla korozyona uğrayıp paslanan metal levhalarla örtülmüştür.

Şekil 1-2. Üryan Baba Manzumehi – Güney Görünüşü, 2007 (@ Erhan AKÇA) ve Batı Görünüşü, 2007 (@ Erhan AKÇA)

Şekil 3-4. Üryan Baba Manzumehi – Kuzey Görünüşü, 2007 (@ Erhan AKÇA) ve Güneybatı Görünüşü, 2007 (@ Erhan AKÇA)

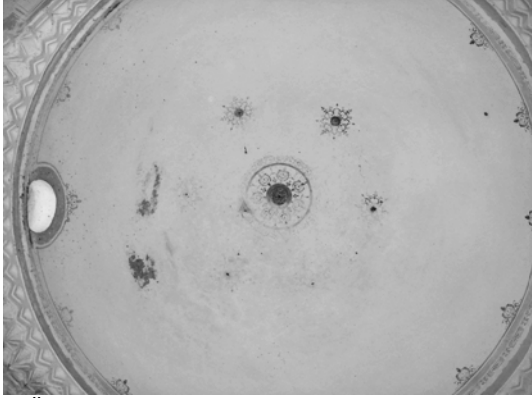
Şekil 5-6. Üryan Baba Manzumesi – Rölöve Planı ve Üryan Baba Türbesi – Ön Odadan Ana Mekân Girişi, 2011 (@Önder AYDIN)

Üryan Baba Türbesinde, iç duvarlar üzerinde üç kat sıva bulunmaktadır. Son kat sıvanın altında ince ve kaba sıva katmanlarına sahip, farklı nitelikte bir sıva uygulamasının varlığı tespit edilmiştir⁴. Son kat sıva, yer yer dökülmeler ve bozulmalar yaşamasına karşın, duvarların büyük bir kısmını örtmektedir. Özellikle, ana mekâna girilen duvardaki kapının üzerinde dökülmeler duvara kadar sürmüş ve kapının kemerinin tuğla ile imal edildiği ve duvarların moloz taşla oluşturulduğu görünür hale gelmiştir. Ayrıca bu bölümde, kırmızı ve yeşil renklerin egemen olduğu, orta katmandaki kalemişi uygulaması, lokal olarak açığa çıkmıştır. Yine kapının üzerinde, aynı katmandaki rozetler ve hat yazıları dikkat çekmektedir. Ancak bunlar, orta katmandaki kalemişi uygulamasının bütününe nasıl olduğunu ortaya çıkarmak için yeterli değildir.

Kendi içinde tümlenebilecek nitelikte günümüze gelen kalemişleri, üçüncü ve son kat sıva yüzeyi üzerinde yer almaktadır. Türbenin kalemişleri, sıvanmış beyaz zemin üzerine, oksit sarısı ve mavinin tonlarıyla renklendirilmiştir. Kubbenin ortasında maviyle boyanmış bir gökyüzü tasviri bulunmaktadır. Ortada güneş motifi ve onun etrafında dizilen yıldızlardan oluşan bir kompozisyon dikkat çeker. Kompozisyonun etrafında oksit sarı renginde bezemesiz bir pervaz dönmektedir. Sonrasında çelenk figürü ile stilize bitki motiflerinin yer aldığı bir bezeme vardır. Burada, gölgelendirme ve tonlamanın kullanılmadığı, iki boyutlu elemanların tekrar ettiği görülür. İnce bir pervazla sınırlanan söz konusu bezemeden sonra ise, kıvrım dalların arasında çiçek motifinin yinelendiği tek renkli bir dizgeyle kubbenin tavan göbeği sonlanır. Bu kısım oldukça silikleşmiş, kalemişi uygulaması neredeyse kaybolmuştur. Kubbenin göbeği ile eteği arasında, tekrar eden şemse motifleri görülmektedir. Kubbenin etek kısmında, genel üsluba uygun stilize bitki motiflerinin bulunduğu iki şerit dönmektedir (Şekil 7).

Sekizgen gövde duvarında oluşan panolarda ise, sarı ve mavi renkli ince frizlerle bölümlenmelere gidilerek her yüzeyde üst üste yerleştirilen iki paftanın oluşumu sağlanmıştır. Kubbe eteğinde görülen, içinde çelenk bulunan Batılı Klasik motifin, üst paftaların alt ve üst kenarlarının orta kısımlarında tekrar ettiği görülür. Ayrıca orta boşluklarda dendanlar içine alınmış, kubbedekilerden figür olarak farklı şemseleri görmek mümkündür (Şekil 8). Burada asıl göze çarpan paftaların köşelerinde yer alan bezemelerdir. Söz konusu köşebentlerde, sarı ve mavi renklerde oluşturulmuş Rumi üsluba çağrışım yapan Rokoko motiflerini, yine Rumi dendanlar çerçevelemektedir. Duvarlarda oluşan panoların alttaki paftalarında da benzer bir tarz görülmektedir. İlk bakışta üst paftakilere göre daha zengin nitelikteki köşebentler göze çarpar. Benzer karakterdeki köşebentlerin merkezinde farklı olarak, yaprak motifi dikkat çeker. Alt paftalarda pencerelerin geldiği bölümlerde ise serbest çizgilerle oluşturulmuş, mavi tonlarındaki naif paftalar görülmektedir.

⁴ KUDEB [30] tarafından hazırlanan Malzeme Analiz Raporuna göre; son kat sıva, bağlayıcı olarak kaymak kirecin kullanıldığı, agregasının kireç taşı kırığı(%10) ve kara kumundan (%90) oluştuğu ve hamur yapısı içinde kıtık(%5-7) bulunan bir karışıma sahiptir. Alt kat sıvanın ince sıva katmanını oluşturan orta katta ise, farklılık genel olarak agrega boyutları ve karışımdaki kıtık (3-5) oranındadır. Alttaki sıvanın kaba sıvası niteliğinde olan en alt katmanda ise, bağlayıcı olarak kaymak kireç kullanılmış, agreganın tamamına yakını tuğla kırıkları ile oluşturulmuş ve hamur yapısı içinde kıtık (%3-5) tespit edilmiştir.

Şekil 7-8. Üryan Baba Türbesi Ana Mekânı – Tavandaki Kalemîşi Süslemeleri ve Duvarlardaki Kalemîşi Panolar, 2007 (@ Erhan AKÇA)

2.2. Üryan Baba Türbesi – Önoda

Mermer söveli ve basık kemerli girişi bulunan önoda, dikdörtgen planlıdır (Şekil 5). Önodanın duvarları köşelerde kesme taşla, diğer kısımlarda moloz taşla inşa edilmiştir. Kesme taşlar büyük boyutlarda olup, duvarın köşe bitimlerinde herhangi bir taşma yapmaksızın hemiyüz örülmüştür. Duvarların dış yüzeylerinin derzleri, 1970'lerdeki restorasyon çalışmaları sırasında çimento bağlayıcı bir harç kullanılarak dışa taşırılmıştır. Önodanın kuzey ve güney cephelerinde birer adet pencere bulunur. Bu pencerelerin boşlukları sövelerin oluşturduğu birer dikdörtgendir. Ancak taş sövenin üst bölümünde sivri kemer yer almaktadır. Aradaki kemer boşluğu ise süssüz bir biçimde duvarla doldurulmuştur (Şekil 1).

Önodanın iç kısmında köşelerdeki pendentiflerle duvardan sekizgen kasnağa geçilmiş; kasnağın üzerine ise kubbe oturtulmuştur. Önodanın zemininde, yakın dönemde döşenmiş, tarihi yapının karakteri ile uyumsuz imitasyon tuğla kaplama bulunmaktadır. Duvarların iç yüzeyleri sıvanmış ve beyaz renkli badana ile boyanmıştır. Üzerlerinde ise motifleri önemli ölçüde silinmiş ve zarar görmüş kalemîşleri yer alır. Türbenin ana mekânında olduğu gibi, kalemîşlerinin işlendiği kıtıklı sıvanın altında, farklı nitelikte iki kat sıvanın bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak alt katman sıvalarının üzerinde ana mekândakinden farklı olarak herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Son kat sıvasının üstünde kalan izlerinden, kalemîşlerinin türbenin ana mekânındakilerle aynı nitelikte yapıldığını söylemek mümkündür. Farklı olarak duvar yüzeylerinde yer alan şemse motifinin yerini, Hüseyin ve Hasan yazılı madalyonların almasıdır. Diğer iki madalyonun izleri görülmekle birlikte, yazıları okunamamaktadır. İçteki bezemeye ilgili bir diğer ilginç detay, güney duvarında yer alan pencerenin etrafını çevreleyen kalemîşi perde motifinden kalan izlerdir. Pencere boşluğunun altındaki duvarın özgün sıvadan farklı bir biçimde, çimento esaslı bir sıvayla örtülü olduğu da dikkat çekmektedir.

2.3. Üryan Baba İmaret

Türbenin hemen yanındaki imaret ise kubbeli, kare planlı tek mekândan oluşan bir yapıdır (Şekil 5). İmaretin duvarlarının yapım tekniği, tuğla kullanımı nedeniyle türbedekilerden farklı niteliktedir. Tuğla malzeme, moloz taş duvarların içindeki pencere ve kapıların kemer örgüleri, kemer boşluk duvarlarının almaşık örgüsü ve hatıl oluşumunda, strüktürel görevinin yanı sıra görsel bir unsur olarak da kullanılmıştır (Şekil 1-4, 9, 10). İmaret ile türbenin önodası arasında, içinde pencere bulunan bir duvar yer almaktadır. Duvar, imaretin duvarının bir parçası olarak devam etmekte ve üzerinde bir tuğla kemerin başlangıç izleri dikkat çekmektedir (Şekil 10). İmaretin duvarlarında da köşelerde büyük kesme taşların tercih edildiği, kalan kısımların moloz taşla örüldüğü görülmektedir. Batı cephesindeki pencereler dışta türbenin ana mekânında olduğu gibi sivri kemerli ve sövelidir. Ayrıca girişin bulunduğu güney cephede, kapının üstünde revzen ve taş konsollar yer almaktadır (Şekil 9). 1970lerdeki restorasyonda, imaretin kubbesi, dıştan alaturka kiremide benzeyen çimento esaslı döküm elemanlarla kaplanmıştır. Aynı malzeme kirpi saçak benzeri elemanı oluştururken de kullanılmıştır. Güney cephesinden girilen iç mekânda, girişin karşındaki duvarda büyük bir ocak bulunmaktadır. Ocağın davlumbaz kısmı önemli ölçüde zarar görmekte

birlikte, biçimine dair fikir verecek izler halen varlığını korumaktadır. Ocak gibi dışarı yükselen baca da tuğla ile inşa edilmiştir. Bunun dışında iç mekânda tüm duvarlarda dikdörtgen nişler görülür. Prizma biçimli gövdeden çokgen kasmağa pandantiflerle geçilmiş ve bunun üzerine de kubbe oturtulmuştur. Duvarların iç yüzeylerinde herhangi bir özgün sıva izine rastlanılmamış; yalnızca beyaz badanalı, bezemesiz, yakın dönemde imal edilen çimento bağlayıcılı bir sıvanın varlığı tespit edilmiştir. İmaretin zeminin ise doğal taş ile kaplandığı görülmektedir.

Şekil 9-10. Üryan Baba Türbesi Ön Oda ile İmaret Arasında Kalan Duvar – Tuğla Kemer Başlangıç İz, 2011 (@ Önder AYDIN) ve İmaret Girişi, 2007 (@Erhan Akça)

3. Değerlendirme

3.1. Yerleşme – Tarihlendirme

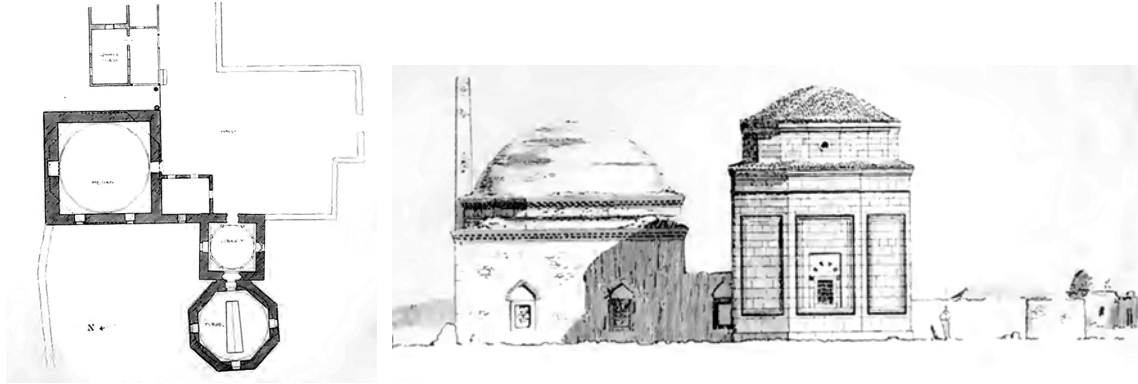
Bugünden bakıldığında, Üryan Baba Manzumesinin türbe ve imareten oluşması, bir zaviye için yeterli görünmemektedir. Ayrıca, zaviyelerin yalnızca bağlı müritlere değil, gelip geçen herkese konaklama hizmeti verdiğini de hatırlamak gerekir [2]. Alman araştırmacı Wulzinger [3], bu iki yapının yanı sıra; türbe ve imaretin arasında kalan bir eklentinin ve manzumenin doğusunda yer alan, kahvehane ve misafirhane bölümlerini içeren bir yapının varlığını tespit edip belgelemiştir⁵ (Şekil 11-13). Osmanlı Anıtsal Mimarlığından ziyade, Anadolu Geleneksel Mimarlığının teknikleriyle inşa edildiği görülen söz konusu yapılar, bugün bulunmamaktadır. Bağlı müritlerin konaklamalarını

⁵ Altınsapan, Say ve Gerengi'nin [12] çalışmasında, Wulzinger'in doktora tezine referans verilerek, türbe ile imaret arasındaki dikdörtgen planlı yapının, köylünün-yoldan geçenlerin kalması amacıyla ve hatta kahvehane olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca makale, Wulzinger'in doğuda yer alan iki yapıyı asıl İmaret olarak tanımladığını ve bugün İmaret olarak bilinen yapının ise semahane olduğunu belirttiğini ifade etmektedir. Aşağıda sunulan orijinal metinden anlaşıldığı üzere, sözkonusu makalede Wulzinger'e referansla aktarılan bilgiler yanlıştır:

“Die ganze Anlage besteht aus fünf Gebäuden: die Türbe oder das Heiligengrab, dann ein ganz kleiner Vorraum mit Gebetsnische, welcher der Moschee und den Sema'chanes entspricht. Ein verbindendes Häuschen zwischen diesem Heiligtumstrakt und dem einen Mejdän ist bis auf eine Wand neueren Datums. Der eine Mejdän mußte auch die Dienste des Asch-evis und Ekmek-evis übernehmen, wie die in der üblichen Weise gebildeten, offenen Herdstellen zeigen. Durch einen schmalen Gang getrennt fügt sich noch ein modernes Qahve-odasy, ein Unterschlupf und Gasträum für die spärlichen Pilgerbesuche an.” [3]

Görüldüğü üzere, Wulzinger tez çalışmasında, meydan ile türbe arasında yeni tarihli küçük bir kulübenin varlığından bahsetmekte, ancak buna herhangi bir ek işlev yüklememektedir. Meydan yapısının ise aynı zamanda aşevi ve ekmekevi işlevlerini de içerdiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, o dönemde yapının, imaretin temel vasfı olan aşevi görevini de üstlendiği anlaşılmaktadır. Bunun dışında tezde, dar bir koridorla ayrılan modern bir kahve odasının, misafirhanenin varlığından bahsedilmektedir. Wulzinger'in çizimlerinde de görüldüğü üzere bu yapı, Altınsapan, Say ve Gerengi'nin anlatımlarında yeralan, asıl İmaret olduğunu düşündükleri doğudaki yapıdır. Almanca metinden anlaşıldığı üzere, Wulzinger bu yapının asıl imaret olduğunu belirten herhangi ifadede bulunmamıştır. Wulzinger'in semahane terimini kullanması ise, yalnızca türbenin önodasında bulunan mihrabı tanımlamak içindir. Bunun dışında, Üryan Baba Manzumesini anlattığı bölümde, ne meydan yapısının işlevini tanımlamak için, ne de başka bir nedenle semahane terimine yer vermemiştir.

sağlayan mekânların olmaması sorunu, ise Şeyh Sücaeddin Külliyesinde de görülmektedir. Orada olduğu gibi, geçmişteki müritlerin köyü oluşturdukları ve barınma ihtiyaçlarını kendi evlerinde gördüklerini düşünmek olasıdır⁶.

Şekil 11-12. Üryan Baba Manzumesinin 1900'lerin Başındaki Planı ve Batı Görüntüsü [3]

Manzumenin tarihlendirilmesiyle ilgili en temel sorun, kitabe bilgilerinin günümüze dek elde edilmemiş olmasıdır. Yazılı kaynaklarda ve Vakıflar arşivinde yapıların tarihi 16.yy'ın ilk çeyreği olarak geçmektedir [6, 8, 9, 10, 11, 12]. Aynı dönemde inşa edilen Şeyh Sücaeddin ve Seyyid Gazi Külliyelerinin mimarisiyle ve Klasik Osmanlı Mimarlığının dönem özellikleriyle karşılaştırıldığında, özellikle türbe 16.yy'ın karakteristiğine tam anlamıyla uymaktadır. İmaret ise malzeme kullanımı ve yapım tekniğiyle⁷, Kuzeybatı Anadolu'daki Erken Osmanlı Mimarlığının adeta 16.yy'a taşınmış halidir.

Şekil 13. Üryan Baba Zaviyesinin 1900'lerin Başındaki Durumu [3]

3.2. Plan – Mekân

Türbenin girişinde yer alan önoda, türbe ana mekânı ile aynı dönemde veya çok yakın bir zamanda inşa edilmiş olmakla birlikte, ana mekâna yapılan bir ek görüntüsü verir. Wulzinger [3], kitabında önodadan bahsederken, burada bir mihrabın var olduğunu belirtmektedir (Şekil 11). Güney duvarındaki pencerenin etrafında, Batılılaşma Dönemi Anadolu Camilerinin tipik mihrap bezemesi olan perde motifinin izlerinin görülmesi [13] ve pencere altı parapetinin çimento esaslı sıva ile sonradan kapatılmış olması bu tespiti desteklemektedir.

Türbenin ana mekânı sekizgen planla tasarlanmış ve dolayısıyla 15-16.yy'ın Osmanlı türbe çözümleriyle uyumlu bir durum ortaya koymuştur. Ör: Bursa Yeşil Türbe [14], İstanbul Eyüp Sultan Türbesi [15], Şehzade Mehmed Türbesi [16]. Sekizgen planlı Klasik Osmanlı türbelerine kimi zaman sütunlu, üç kemer boşluklu bir revakla girildiği durumlara da rastlanmaktadır. Ör: İstanbul Bayezit Türbesi [15], İstanbul Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi [17]. Ancak bu Klasik giriş önu düzenlemesinden farklı olarak, Üryan Baba Türbesinde revak yerine önoda kullanılmıştır.

⁶ Filiz Aydın [8] makalesinde, Şeyh Sücaeddin Külliyesi ile ilgili benzer sorunu irdelerken, dergâhın müritlerini Alevi köyünün oluşturması nedeniyle, barınma amaçlı yapılar inşa edilmesine gerek duyulmadığını belirtir.

⁷ KUDEB'in [30] analiz raporunda, imaret ve türbe yapılarının duvarlarında kullanılan harcın aynı teknolojiye sahip olduğunu belirtilmektedir. Bu analiz, yapıların aynı dönemde inşa edildiklerine dair görüşü güçlendirmektedir.

Bu kapsamda, Seyitgazi yöresindeki benzer örnekler incelendiğinde, önodalı çözümün bölgede varolan yerel bir nitelik olduğu görülür. Örneğin Sücaeddin Külliyesinde yer alan Şeyh Sücaeddin ve Demirtaş Paşa Türbeleri bu anlamda belirtilebilir [8, 12]. Dolayısıyla, Üryan Baba Türbesinin planlama ve mekân organizasyon biçiminin, hem Osmanlı'nın genel Klasik dönem özelliklerine hem de bölgede görülen yerel duruma referanslar verdiğini söylemek mümkündür.

Wulzinger'in çalışmasında [3], *meydan* olarak geçen tek mekânlı, kubbeli İmaretin, bu isimle anılıyor olması önemlidir. Üryan Baba Manzumesinin inşasında örnek alındığı düşünülen Seyyid Gazi ve Sücaeddin Veli külliyelerindeki imaretlerin dört ayrı kubbeli birimden oluştuğu görülmekte; meydan, mutfak, fırın ve kilerden oluşan bir mekânsal dizgeyle karşılaşmaktadır [3, 8, 17]. Üryan Baba İmaretinde ise tüm bu işlevler tek bir mekâna toplanmıştır [3]. Burası geçmişte, ocakta kazanlarla yemeklerin pişirildiği, büyük meydan sofralarının kurulduğu, özellikle kurban adaklarının büyük topluluklarla yenildiği ve cem ibadetinin yapıldığı, Dede'nin önderliğinde gerçekleşen Alevi ritüellerine [4] mekân oluşturmuştur.

İmaretin güneyindeki giriş cephesinde görülen taş konsollar (Şekil 10), manzumenin çevresine dağılmış durumda rastlanılan devşirme sütun gövde (4 adet) ve başlıkları (3 adet) (Şekil 14), öne çıkan yan duvardaki tuğla kemer başlangıç izleri (Şekil 9), yapının giriş kısmında revaklı bir düzenin olduğunu düşündürmektedir. Konuyu ele alan kaynaklar ve yörenin ileri gelenlerinin sözlü aktarımları, sütun başlık ve gövdelerinin yakın dönemde avludan çıkarılarak yapının dışına taşındığını ortaya koymaktadır⁸. İmaretin batı yönünü kapatan dış duvarın, imaretin dışına taşarak türbenin önodasına değdiği noktada sonlandığı görülür. Duvar, imaretin önünde bir hacmin varlığına işaret eder. Bu duvarda, normalde bir iç mekânın dış duvarında bulunması gereken pencerenin varlığı ilginçtir. Ancak, pencere mimari elemanının Klasik Osmanlı'da yarı-açık mekânları tarifleyen revakların duvarlarında da kullanıldığını hatırlamak gerekir [18]. İmaretin giriş cephesinde revağın varlığı sorununa, yakınındaki Seyyid Gazi, Sücaeddin külliyesiyle karşılaştırılarak bakıldığında; söz konusu yerlerde de yapılara revakla geçildiği görülmektedir (Şekil 15). Elde edilen verilere ve bölgedeki örneklerle karşılaştırmalara ek olarak, üç boşluklu, kemerli revak çözümü, Erken Osmanlı Mimarlığının hâkimiyet gösterdiği İç Batı Anadolu'nun kuzeyinde sıklıkla kullandığı bir durumdur. Ör: İznik Hacı Özbek Camii [16], İznik Yeşil Cami [16], Kütahya Kurşunlu Camii [19], Bursa Yıldırım Bayezid Türbesi [14].

Şekil 14-15. Üryan Baba İmaretinin Kuzey Duvarının Ardında Bulunan Sütun Elemanları ve Seyyid Gazi Külliyesi - Giriş Revağından Detay, 2011 (@ Önder AYDIN)

3.3. Malzeme - Yapım Tekniği - Mimari Elemanlar

İmaretin duvar inşa tekniği, türbeninkinden farklıdır. Türbenin ana mekânı ve önodada tuğla kullanımına, kapı ve pencerelerin kemer örgülerinde rastlanmaktadır. İçte üzeri sıvandığı, dışta taş yüzeyin arkasında kaldığı için algılanamaz hale gelen tuğla kullanımı, 16.yy Klasik Osmanlı Mimarlığının tipik özelliklerindedir. İmarette ise, tuğlanın moloz taş duvarı içinde, görünür bir biçimde, kemerlerde, kirpi saçakta, bacada, kasnakta ve hatılda kullanılıyor olması, bölgesindeki Erken Osmanlı Mimarlığının özelliklerine yakınlığı ifade eder [20]. Ayrıca, tuğla-taş almaşık duvarlı Bursa Şehzade Mustafa Türbesinde olduğu gibi Erken Dönem yapım tekniklerinin 16.yy'da da

⁸ Bu durumu, Kasım İnce'nin Eskişehir'deki anıt yapıları anlatan tez çalışmasındaki bir fotoğraf (Res.53b) desteklemektedir. Fotoğrafta sütun gövdelerinin tam da İmaretin girişinin önünde yere yatık olarak durdukları görülür [9]. Ayrıca Wulzinger'in [3] çizimlerinde, bugün varolmayan, ancak zaviyeye sonradan eklenen Misafirhane-Kahvehane yapısında, iki adet devşirme sütunun kullanıldığı görülmektedir (Şekil 11).

kullanılmaya devam ettiğini gösteren örnekleri de dikkate almak gerekir [14]. Türbenin ana mekânının ve önodanın içte moloz taş ile harç kullanılarak örülen beden duvarlarının üzeri sıvanmış ve üzerleri kalemişleri ile bezenmiştir. Dışta, türbenin önodasının duvarlarında moloz taş ve köşelerde kesme taşlardan oluşan örgü dikkat çeker. Bu durum yöredeki diğer 16.yy yapılarının bir kısmında görülmektedir. Ör: Eskişehir Kurşunlu İmaret. Bununla birlikte, türbenin ana mekân duvarlarının dıştaki kesme taş örgüsü, tam anlamıyla 16.yy Klasik Osmanlı Mimarisinin özelliklerine uymaktadır [15, 16].

İmaretin önünde varolduğu düşünülen revağın yapım tekniğinin, imaretle benzerlik göstermesi tutarlı bir durumdur. İmaretteki sivri kemerlerin tuğla ile inşa edilmiş olduğu hatırlanacak olursa, tuğla sivri kemerlerin revakta da kullanılması olasıdır. Ayrıca daha önce de belirtildiği üzere, revağı batı yönünde sınırladığı düşünülen, İmaret ile türbe arasında bulunan taş duvardaki tuğla sıraları, tuğla kemerin varlığına işaret etmektedir. Kemer aynalarında ise imaretin moloz taş duvarlarının sürdürüldüğünü düşünmek gerekir. Duvarda bulunan taş konsollar ise üst örtünün ahşap kirişlerle taşıtılan bir sundurma olduğunu göstermektedir. Revağın varlığına işaret eden diğer unsur ise yapının çevresinde bulunan sütun ve sütun başlıklarıdır. Sütuna ait elemanların Bizans tarafından yorumlanmış İyon düzeninin elemanları olduğu görülmektedir [21] (Şekil 14). Erken Osmanlı Mimarlığında sıklıkla rastlanılan bir yöntem olan devşirme malzeme kullanımına Üryan Baba İmaret tipik bir örnektir. Özellikle devşirme elemanların kullanıldığı Seyyid Gazi Külliyesinin özgün revakları karşılaştırma açısından önemlidir. Seyyid Gazi Külliyesinin avlusunda L şeklinde dönen revak, devşirme sütunları, tuğla sivri kemerleri, taş konsolları ve ahşap sundurma çatısıyla dikkat çekmektedir (Şekil 15). Dolayısıyla, tüm değerlendirmeler ışığında, Üryan Baba İmaret yapısının önünde, devşirme sütunların kullanıldığı, tuğla sivri kemerli, kemer boşluğunda imaretin duvar tekniğine uygun moloz taş-tuğla almaşık örgüsünün bulunduğu, duvardaki taş konsollara bindirilen ahşap sundurma çatılı, üç kemer boşluklu, bir revağın varolması yüksek ihtimaldir⁹.

İmaretin kubbesinin üzerinde 70 li yıllardaki restorasyon çalışmalarında alaturka kiremit dokusuna benzetilmiş beton elemanlar bulunmaktadır. Türbenin birimlerinin üzerinde yeralan, günümüzde metal kaplı bulunan iki kubbenin örtüsü de, Wulzinger'in [3] belirttiği üzere alaturka kiremittir (Şekil 12, 13). Alaturka kiremitle üst örtü oluşturmak, Kuzey Batı Anadolu bölgesinde, Erken Osmanlı Mimarlığının kullandığı yöntemlerdendir. Ör: İznik Hacı Özbek Camii, Nilüfer Hatun İmaret. Sücaeddin Veli Külliyesindeki Demirtaş Paşa Türbesi de aynı teknikle kaplanmıştır. Zeminlerde ise türbe yapısında da imarete olduğu gibi doğal taş kaplamanın bulunması olasıdır.

Yapıların özgün niteliklerine dair bir diğer önemli konu, türbenin kapatılan kuzey penceresi ile ilgilidir. Pencere diğer iki pencereden farklı nitelikte değildir. Dolayısıyla pencere sivri kemerli, dikdörtgen mermer söveli, kemer altı boşluğu söveye kadar moloz taş dolguludur. Diğer kemerlerden farkı kemerinin almaşık olarak örülmemiş olmasındadır.

Ocak, Alevi dergâhlarının vazgeçilmez öğelerinden biridir. Bir taraftan ibadet ritüelinin bir parçası, diğer taraftan da yine Alevi kültüründeki toplu yemek yeme faaliyetine hizmet veren imaretlerdeki mutfağın önemli bir unsurudur. Üryan Baba Manzumesi İmaretinin davlumbazı zarar gören, tuğladan örülmüş ocağının, Seyyid Gazi ve Sücaeddin Veli Külliyelerindeki ocaklarla aynı karakterde olduğu yapıdaki izlerden anlaşılmaktadır.

3.4. Bezeme - Kalemişleri

Türbenin önodası ve imaret oldukça sade bir cephe düzenine sahip olmaları nedeniyle, bezeme açısından önemli bir durum arz etmez. Bu kapsamda göze çarpan elemanlar, imaretin kirpi saçağı ve Klasik özellikler taşıyan kapı ve pencerelerin üzerindeki kemerlerdir. Kesme taş dış duvarlı türbenin ana mekânında da dıştan durum benzerdir. Burada kapı ve pencere kemerlerine ek olarak, duvar bitişlerini ve duvar içindeki panoları çerçeveleyen Klasik silmeler, kubbeye geçişi sağlayan mukarnaslar ve malzeme farklılıkları ile oluşturulan almaşıklık göze çarpmaktadır. Bu durum, dışta özellikle salt süsleme işlevli elemanlara yer vermeyen, buna karşılık malzemeyi, strüktür elemanlarını birer estetik unsur olarak kullanan Osmanlı Klasik geleneği ile uyumludur [18].

Dolayısıyla bezemenin doğrudan tartışılacağı alan, türbenin kalemişi süslemeleridir. Üslup yönünden kalemişi bezemeler değerlendirildiğinde, ana kurgunun Klasik Osmanlı geleneğine yakın olduğu görülür. Bu tanımlamada belirleyici olan kubbedeki düzendir (Şekil 7). Göbekte, yazı hattı var olmasa da, pervazlarla bölünmüş üç dairesel

⁹ Alman araştırmacı Wulzinger [3], manzumenin özgün halinde, avluyu çevreleyen bir revağın olduğunu düşünmektedir. Ancak, İmaretin girişi cephesinde revağın varlığını ispat eden elemanlar, örneğin taş konsollar günümüze dek gelmesine karşın; türbenin önodasının giriş duvarında revağın varlığına işaret eden herhangi bir ize tarafımızdan rastlanılmamıştır.

bezemenin bulunması, kubbe eteği ile göbeği arasındaki boşlukta şemselerin yer alması, Klasik dönem camilerinde görülen, ayrıca zaman zaman Batılılaşma döneminde de başvurulan bir düzenlemedir. Ör: Edirnekapı Mihrimah [22] ve Galip Paşa Camilerinin [23] kubbelerindeki 19.yy sonu kalemişleri. Ancak bu noktada önemli olan, geleneksel bezeme iskeleti içinde yer alan motiflerin niteliğidir. Üryan Baba Türbesinin kalemişi bezemelerinde, Batılı süsleme öğelerini ve batı etkisi altında yorumlanmış bazı geleneksel motifleri bulmak mümkündür.

Kubbenin ana kurgusu ve şemselerin kullanımına ek olarak, köşebendlerdeki Rumi çağrışımlar ve motifleri çevreleyen Rumi dendanlar ve önodadaki yazılarla oluşturulmuş madalyonlar, Klasik Osmanlı Bezeme Sanatına gönderme yapmaktadır. Duvarda çizgi ve renk farklılıklarının belirlediği yüzeysel pervazlarla oluşturulan bölümlenme, kullanılan renkler ve kurulan sade düzen, Ampir Sanatın etkilerini göstermektedir [24]. Ayrıca, şablon olarak kubbe göbeğinde, eteğinde, pencere üstü ve duvardaki panoların alt ve üst sınırlarında yer alan bezemelerde görülen çelenk motifi ile Klasik helezon ve yaprak motiflerine Ampir stilde sıklıkla rastlanmaktadır [25, 26]. Bununla birlikte, türbenin son kat kalemişi bezemesinde, kıvrım dallar ve bitki motiflerine yer verilmesi, figürlerin, örneğin yaprakların iki boyutlu ele alınış biçimi, gölgelendirmeye, tonlamaya başvurulmaması ve motiflerin birbirine geçmeden kesin ve net bir biçimde algılanır olması, 18.yy'dan beri kullanılan tipik Osmanlı Rokokosunun varlığına işaret etmektedir [27, 23] (Şekil 7, 8).

Üryan Baba Türbesinin kalemişi bezemelerinde belirtilen eklektik tutumu, 19.yy'da Batılılaşma etkisi altındaki birçok yapıda görmek olanaklıdır [28]. Klasik Osmanlı, Ampir, Osmanlı Rokoko-Baroğu bezeme üsluplarını bir arada taşıyan İstanbul Nusretiye Camii, bu anlamda bilinen ilk önemli örnektir [27]. 19.yy'ın sonunda Sultan II. Abdülhamid dönemiyle öne çıkan Osmanlılık ideolojisinin varlığı, Batılı unsurların yanında, Klasik Osmanlı bezeme öğelerinin geçmişe göre daha ağırlıkla kullanılmasını sağlamıştır¹⁰. Bu bağlamda, örneğin Samsun Hamidiye Camisi [23] ve özellikle Seyitgazi Üryan Baba Manzumesine yakın olan Eskişehir Ak Camii'nin kalemişlerinin, Üryan Baba Türbesindekiler ile benzerlikler taşıdığı görülmektedir (Şekil 16). Tüm bu aktarılanlar ışığında, Üryan Baba Türbesinin en üst sıra katmanında yer alan kalemişi stiline, 19.yy sonuna tarihlenmesi mümkündür¹¹.

Şekil 16. Eskişehir Ak Camii – Kalemişi Süslemeler, 2008 (@ Adem GÜZEL)

4. Sonuçlar

Üryan Baba Manzumesi, geçmişte zaviye işleviyle Kalenderilerin inanç ritüellerine mekân oluşturmuş önemli bir mimari eserdir. Yalnızca kültürel, sosyal boyutu ile değil, döneminin Klasik ve yerel özelliklerini taşıması açısından Osmanlı Mimarlık Tarihi kapsamında da önem arz etmektedir. Türbenin sekizgen formu ve kesme taşla inşa edilmesi, kullanılan kemer biçimleri gibi unsurlar, dönemin Klasik niteliklerine işaret ederken; türbenin önodalı

¹⁰ Geleneksel Rumi bezeme tekniğinin, 19 yy da varlığını sürdürmekle birlikte, batı etkisiyle yeniden yorumlandığı görülür. Bu nedenle söz konusu bezemelerde, Klasik oranlar ve dengeden uzaklaşmıştır [31]. 18.yy ile birlikte ortadan kaybolan Hatayi üslup ise Klasik Osmanlı geleneğine geri dönüş çabalarının bir sonucu olarak 19.yy sonunda yeniden ortaya çıkar [32].

¹¹ Ayrıca, KUDEB [30] tarafından hazırlanan Malzeme Analiz Raporunda, bezemelerin bulunduğu son kattaki boya ve sıva tekniğinin 19. yüzyıla ait olduğu, alttaki kattaki boya ve sıva tekniklerinin ise 19.yy'dan öncesine işaret ettiği belirtilmektedir.

planı, önodanın ve imaretin inşa tekniği gibi özelliklerin ise bölgenin yerel mimari karakterine vurgu yaptığı görülmüştür.

Ayrıca, içerdiği Ampir, Rokoko ve Klasik Osmanlı motifleriyle oluşturulmuş seçmeci bezeme üslubuyla, Üryan Baba Türbesi'nin son sıva katında yer alan kalemişleri, 19. yy sonu Osmanlı Bezeme Sanatının tipik özelliklerini göstermektedir.

Günümüzde köyün demografik yapısının değişmiş olması, mekânın kullanımına etki etmekle birlikte; türbenin bir ziyaretgâh olarak önemini koruması, imaretin ise köy için önemli günlerde yemek verilen bir aşevine dönüşmesi, Üryan Baba Manzumesinin ait olduğu yerin sosyal yaşamına entegre olmasını sağlamıştır.

Kaynaklar

- [1] Kökel C., "Eskişehir Yöresi Alevi-Bektaşî Kültürünün Temel Dinamikleri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (37): 135-172, (2006).
- [2] Gülçiçek, A. D., "Anadolu ve Balkanlar'daki Alevibektaşî Dergâhları (Tekke, Zaviye Ve Türbeler) (13.-19. Yy.)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (16): 201-222, (2000).
- [3] Wulzinger, K., "Drei Bektaschi Kloster Phrygiens", *Verlag von Ernst Wasmuth*, Berlin (1913).
- [4] Küçükcan, İ., "Seyit Battal Gazi ve Külliyesi", *Seyyid Battal Gazi Vakfı*, Eskişehir (2009).
- [5] Say, Y. "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Önemli Bir Kült Kimlik: Şücaeddin Veli (Sultan Varlığı)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (37): 99-134, (2006).
- [6] Say, Y., "Seyyid Battal Gazi, Sücaeddin Veli, Üryan Baba", *Alevi Akademisi Yay.*, Ankara (2003).
- [7] Ocak, A.Y., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik; Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)", *Türk Tarih Kurumu Yay.*, Ankara (2000).
- [8] Aydın, F., "Seyitgazi Aslanbey Köyünde 'Şeyh Sücaeddin' Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, (9): 201-222, (1971).
- [9] İnce, K., "Eskişehir ve Çevresindeki Osmanlı Devri Yapıları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum (1990).
- [10] Altınsapan, E., Parla, C., "Eskişehir Selçuklu ve Osmanlı Yapıları I", *Anadolu Üniversitesi Yay.*, Eskişehir (2004).
- [11] Altınsapan, E., Parla, C., "Eskişehir Zaviye ve Türbeleri", *Anadolu Üniversitesi Yay.*, Eskişehir (2010).
- [12] Altınsapan, E., Say, Y., Gerengi, A., "Seyitgazi İlçesinde Bulunan Üryan Baba Zaviyesi ve Türbesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (61): 15-26, (2012).
- [13] Arık, R., "Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Mimarisine Bir Bakış", *Osmanlı*, Cilt 10, *Yeni Türkiye Yay.*, 247-264, Ankara (1999).
- [14] Önkal, H., "Osmanlı Hanedan Türbeleri", *Osmanlı*, Cilt 10, *Yeni Türkiye Yay.*, 330-339, Ankara (1999).
- [15] Aslanapa O., "Osmanlı Devri Mimarisi", *İnkılap Kitabevi*, İstanbul (1986).
- [16] Yetkin, S. K., "İslam Mimarisi", *Ankara Üniversitesi Basımevi*, Ankara (1965).
- [17] Goodwin, G., "A History of Ottoman Architecture", *Thames&Hudson*, London (2003).
- [18] Baydar, L., "Klasik Dönem Osmanlı Kamu Yapılarında Estetik Ölçütler", *Osmanlı*, Cilt 10, *Yeni Türkiye Yay.*, 57-64, Ankara (1999).
- [19] Altun, A., "Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi", *Kütahya, Formül Matbaası*, 171-700, İstanbul (1982).
- [20] Tunay, M., "Türkiye'de Bizans Mimarisinde Taş ve Tuğla Duvar Tekniğine Göre Tarihlendirme", Yayınlanmamış Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul (1984).
- [21] Krautheimer, R., "Early Christian and Byzantine Architecture", *Penguin Books*, London (1985).
- [22] Ramazanoğlu, G., "Mimar Sinan'da Tezyinat Anlayışı", *Kültür Bakanlığı Yay.*, Ankara (1995).
- [23] Hatipoğlu, O., "19.yy Osmanlı Camilerinde Kalemişi Tezyinatı", Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum (2007).
- [24] Wittkop, J. F., "Die Welt des Empire", *Verlag Kurt Desch*, München (1968).
- [25] Atasaral, O., "Ampir Üsluplu Bazı İstanbul Yapıları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *MSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul (1993).
- [26] Arseven, C. E., "Sanat Ansiklopedisi", *Milli Eğitim Bakanlığı Yay.*, Ankara (1983).
- [27] Kuban, D., "Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme", *İTÜ Mimarlık Fakültesi*, İstanbul (1954).
- [28] Cezar, M., "Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi", *Türkiye İş Bankası Yay.*, İstanbul (1971).
- [29] Gölpınarlı, A., "Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar", *İnkılap Kitabevi*, İstanbul (1997).
- [30] KUDEB, "Üryan Baba Türbe ve İmaret Malzeme Analiz Raporu", *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Müdürlüğü*, İstanbul (2012).
- [31] Yavuz, Ş., "Süsleme Sanatlarında Rumi Motifi ve Tarihsel Gelişimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara (2008).

[32] Doğanay, A. “Hatayi Üslubu Motifler”, Hat ve Tezhip Sanatı, Der. Ali Rıza Özcan, *Kültür ve Turizm Bakanlığı*, 437-449, Ankara (2009).